

PERÚ

Presidencia
del Consejo de Ministros

GUÍA DE **PUBLICIDAD AMBIENTAL**

Quechua

PACHAMAMANTA RIQSICHINAPAQ PUSARIQ

Este documento es un producto derivado de la Guía de Publicidad Ambiental, publicada originalmente por el Instituto Nacional de Defensa de la Competencia y de la Protección de la Propiedad Intelectual (Indecopi) en octubre de 2023 (disponible en: <https://www.gob.pe/institucion/indecopi/informes-publicaciones/4749865-guia-de-publicidad-ambiental>).

La presente versión traducida al quechua chanka ha sido elaborada en el marco del proyecto de cooperación internacional con el Expert Deployment Mechanism for Trade and Development (EDM), financiado por el Gobierno de Canadá. Este trabajo incorpora un enfoque intercultural que busca fortalecer el acceso inclusivo a los contenidos regulatorios y promover prácticas comerciales responsables, asegurando que las comunidades indígenas originarias del país puedan ejercer plenamente sus derechos tanto como consumidores como también fortalecer sus capacidades como empresarios comprometidos con buenas prácticas.

Coordinación general y supervisión técnica:

Abelardo Aramayo Baella	Secretario técnico de la Comisión de Fiscalización de la Competencia Desleal del Indecopi
Rosa Giles Magallanes	Especialista de la Secretaría Técnica de la Comisión de Fiscalización de la Competencia Desleal del Indecopi
Fiorella Chipana Casafranca	Especialista de la Secretaría Técnica de la Comisión de Fiscalización de la Competencia Desleal del Indecopi

Traducción al quechua chanka:

Hispana Consultores en Idiomas y Comunicación E.I.R.L.

Revisión de traducción al quechua chanka:

Rosental Fayol Lima Condori	Asistente legal de la Secretaría Técnica de la Oficina Regional del Indecopi en Puno
-----------------------------	--

Diseño gráfico y diagramación:

Eduardo Logas

Calle De la Prosa 104, San Borja, Lima, Perú.

Teléfono: +51 01 224 7800, anexo 2501

Website: www.gob.pe/indecopi

Correo Electrónico: consultas-ccd@indecopi.gob.pe

El Indecopi reafirma su compromiso de garantizar que todos los consumidores del país accedan a información clara, pertinente y en su propia lengua, promoviendo la inclusión y la protección intercultural. Con esta versión traducida de la Guía de Publicidad Ambiental al quechua chanka, el Indecopi contribuye a fortalecer los derechos de las comunidades indígenas originarias, asegurando que las herramientas regulatorias lleguen a todos los rincones del país, sin discriminación y con pleno respeto a la diversidad cultural.

Lima, 27 de mayo de 2025

RIQSICHIY

Pachamamamanta riqsichiy takyasqa nisqapas tiqsimuyupi utqayaymanmi mirachkan qipa watakunapi, Peru suyupipas chaynallataqmi rurakuchkan. Tiqsimuyupi huñunakuqkuna hinaspa tukuy niraq suyukuna riqsichichkargaku runapa rurasqankuna allinpaq utaq mana allinpaq pachamama hukmanyachisqamanta llulla utaq llumpayyachisqa willakuykunata; chayna ruraykunam greenwashing nispa ancha riqsisqa. Chayna ruraqkunatam Indecopi anchata qatipachkan, chaymi 2020 watamanta kunankama yaqa pusaq pachak kaqkunataña maskayta qallariykun kayna nispa riqsichikunata "100% kikinpunim", "100% wanuchaq", "pachamamapa tupaqnin", "100% pachaman kutiq", "takyaq", "kawsaypa tupaqnin", hukkunapas, aswanqa mikuypi, pichakunapaq taqsanapaq kaqkuna, runapa allichapakunan imakuna, hukkunapas.

Chayna kaptinmi, kayna pantay riqsichiykuna amachanapaqa, achka pusariq yachachikuykunatam apachirqa riqsichikunaman, munachikunaman hinaspa hapiriqkunamanpas, chaypim kachkan siqisqa mana pantachikuq chiqap riqsichikuy maqchirinapaq. Chayna nispam Indecopi kay pusariq yachachikuyta ruramurqa runapa ruruchisqankuna llamkayninkunamanta riqsichikuykuna yachachinapaq imaynam chaykuna pachamamamanta allinpaq utaq mana allinpaq hukmanyachisqanmanta chaymanta runakuna yachachinapaq allinchus kanman qatukunapi chay riqsichikuykuna riqsichikunapaq. Hinaptinmi, kay pusariq yachachikuy qawachin yachachikuykunata pachamamamanta riqsichikuykuna maqchiriq empresakunapaq chaynapi qatupi allin willakukuykuna rantikunankupaq hinaspa riqsichikuykunamanta kunan kamachikuykunata ama sarutanankupaq. Hinallataq, hatallikunata hapiriqkunatapas yachachintaq, imapas chiqap takyaq riqsichikuykunata qawaripa uyaripa munayninkuta rantinankupaq. Tukunapaqñataq, rurayninkumanhinataq, hapiriqkunapaq mana allin willakuykunata amachan, pantachispam pachamamatam yupaychachkani nispan yanqa imatapas rantichinku. Kay yachachikuyta riqsichispam, Indecopi rikurin hapiriqkuna, riqsichikuykuna waqaychaq kamachikuq América Latinapi hinaspa pachamamamanta riqsichikuykunata yachachikuykunata qun, hinaspa Estados Unidos, Reino Unido, Canadá, hukkunawanpas kуска llamakq churakun. Chuyatataq niniku kay pusariq yachachikuyqa manam musuq kamachikuychu, manataqmi kamachikuymanta yachachikuqchu utaq ñawpaq rurasqanman tupaqtaqchu.

I ñiqipi, kay pusariq qillqa imayna rurasqa kasqantam qawarichikun, pikunapaqtaq kanqa, kaypi qallarina qillqakuna imakunamanta nisqanmi kachkan. II ñiqipiñataq qispichin mayninkunatam pachamamamanta riqsichikuykunata maqchirinku chaymantam riman kamachikuykuna qawarinamanta, kayna riqsichikuykuna imaynatataq qawachikun. Qipantañataq, qawachin imaynatataq chay greenwashing imaynatataq hapiriqta hukmanyachin, chaynallataq estadokunapa suyuntinkunapi huñunakuqkunapa tukuy qillqakuna rurasqankutapas, kayna ruraymanta.

Qipanmanñataq, greenwashing Perú suyupi riqsichikuymanta imayna kamachisqa kasqanmanta riman, imaynatataq sarutasqa kanman, wanachiykuna, imaynatataq allichana, qipataña, suyunchikpi chanin kaqkuna qawachinapaq.

Tukuypiñataq, yachachin, kay pusariqpi yachachikuykunata qawarispas, riqsichikuna willakuqkuna allinta llamkanankupa hinaptin hapiriqkuna pachamamamanta riqsichiykunamanta allin willasqa kanankupaq.

Chiqaptataqmi willakuna, kay pusariq yachachikuyqa Proyecto de Guía nisqapa chaniyuq rimarisqankunawan huntapasqam kachkan, chaykunataqmi Ministerio Ambientepa, Sociedad Nacional de Industriakunapa, Amazónica Wayqu Waqaychaqkuna Huñunakuq, Chiri mana Alcoholniyuq Upyana ruraqkuna Huñunakuq, Perumanta Banco BBVA, Plan Naturaleza hinaspa huk kikin runa nisqapa apachimusqantaq.

QAWARICHIQ

01.	Qallariynin	08
1.1	Imayna rurasqan	09
1.2	Pikunapaqtaq	10
1.3	Qallariynin qillqakuna	11
1.4	Ima nisqankuna	12
02.	Pachamamamanta nispa riqsichikuy:	
	<i>Qumir riqsichikuy</i>	14
2.1	Imayna kasqankuna hinaspa mayninkuna	15
2.2	Qumir riqsichikuykunamanta kamachikuykuna	16
2.3	Qumir riqsichikuymanta qawarinakuna	23
2.4	Pachamamanta Riqsichikuynamanta qawakuyninkuna	27
2.5	Greenwashing hapiriqman imaynatam chayan	39
2.6	Greenwashing tiqsimuyupi	40
03.	Greenwashing Perupi	44
3.1	Rurachinapaq kamachikuy	45
3.2	Sarutaykuna, wanachiykuna hinaspa allichaykuna	46
3.3	Suyuntinpi aswan kaqkuna	47
04.	Tukuyninpi yachachikuykuna	50
4.1	Willakuqkunapa allin ruranankuna	51
4.2	Hapiriqkuna musyanankupaq	52
05.	Mayninkunatam chaskina	53

QALLARIYNIN

01.

1.1. Imayna rurasqa

Kay pusariq yachachikuyqa rurasqa karka Indecopipa hatallisqa yachaykunawan qatipasqam, pachamamamanta riqsichikuymanta tiqsimuyuntinpi kamachikunapa kamachikuyninkunamanta tukuy niraq maytukunawan qillqakunawan tupachisqa. Chay Qillqa ukupim qawarichiniku: (i) Estados Unidos: Guides for the Use of Environmental Marketing Claims; (ii) Reino Unido: Guidance on environmental claims on goods and services. Helping businesses comply with their consumer protection law obligations; (iii) Francia: A Practical Guide to Environmental Claims for Traders and Consumers; (iv) Hungría: Green Marketing - Guidance for undertakings; (v) Canadá: Environmental claims: A guide for industry and advertisers; hinaspa, (vi) ONU: Allin rurukuna kananpaq willakuykuna qunapaq yachachikuykuna.

1.2. Pikunapaqtaq

Kay qillqaqa rurasqa karga rurukunamanta llamkaykunamanta riqsichikuykuna tukuy suyukunapa llamkayninkunata qawarispam allinchus manachus pachamamapaq kasqanta.

Chaynapim, kayna riqsichikuykuna maqchiriyanta yachachikuykuna allin kasqanta yachaspam, Indecopi kay qillqata rurarqa qatiqui kaqkunapaq:

Willakuqkuna hinaspa qumir riqsichikuykuna ruraq empresakunapaq:

Imapas rurasqankupi riqsichisqankupi rimayninku, llimpinkuna nisqankuna churasqanku allin qispichinankupaq, Mana Allin Sunquwan Llallinakuy Amachanapaq kamachikuymán hapipakuspa.

Riqsichiy Ruraqkuna, Riqsichiq Wasikuna:

Unanchaqqunam kanku, paykunam, riqsichikuykunata ruranku.

Hapiriqkuna:

Imatapas hapirinanku pachamamamanta chiqap riqsichiyta riqsispam, kaqta takyaqta.

1.3. Qallariynin Qillqakuna

Kunasqa:

Mana Allin Sunquwan Llallinakuy Patachaqkuna

INDECOPI:

Suyuntunpi Instituto Llallinakuy Sayapakuq,
Unanchaqkuna Waqaychaq

Mana Allin Sunquwan Llallinakuy Amachanapaq Kamachikuy:

Decreto Legislativo 1044, Mana Allin Suquwan
Llallinakuy Amachanapaq Kamachikuy

Sala:

INDECOPIpa Tribunalnin Llallinakuy Sayapakuq
Yachaq Sala

1.4. Ima nisqankuna¹

Mana Allin Sunquwan Llallinakuy Amachanapaq Kamachikuypi qillqasqa ima nisqankuna, pachamamanta kamachikuykuna kaqpipas, kay pusariq yachachikuypaq qatipipi ima nisqakunam kan:

Pachamaman kutiq:

Imakunapaskawsaymankutiq(kanmanuruchakuna)achkaimakunapaspachamamanchik mana imanaq.

Wanu:

Kawsaymanta kaqkuna allpata wanuchanku hinaspa mallkikuna sachakunata allin wiñananpaq yanapan.

Wanuchaq:

Imakunapas ismuspanmi wanuyan, hinaspa ismuspa CO2 nisqaman tikrakun, yaku, mana kawsaq taqrukuna, kawsaq mana qupacha, mana rikupay utaq tóxicokuna.

Greenwashing:

Kay riqsichikuyqa imakunata llamkaykunatapas munachikuspa hapirirakunata llullakun hinaspa aswan mana allinchu kanman pachamamapaqpas, manam nisqanhinachu kanman. Pachamamapaq kasqanta llumpayta utaq hukmanta riqsichinman, utaq mana qatipay atina utaq yanqa utaq llullapas kanmanmi.

ODS:

Kayqa nin 17 Ruranakuna Takyay qispichinapaq Naciones Unidaspa rantinpi kaq Estadokunapa arí nisqanku 2030 watakama Takyay qispichinapaq churasqa, chaypim chunka pichqayuq watapi qispichinankupaq nichkan. Chaypim qayarikun lliw tiqsimuyuta wakcha kay qulluchinankupaq, allpa pacha waqaychanapaq, kawsaykunata allinyachinapaq tiqsimuyuntinpi runakunapa kawsaynintapas.

Musuqyaq Kaqkuna:

Imakunapas industrial tecnologíawanmi imankunata kutichimun hinaspa musuqyachikun, musuqmanta hapirinapaq.

Musuqyaqa kaqkuna:

Ruru imawan maytunmi musuqyachiq imakunayuq kachkan.

Kawsaq ruru:

Kawsaymanta rikuriq kaq.

Qumir riqsichiy:

Imakunamanta riqsichiy utaq llamkaykunamanta utaq pachamamapa allinninpaqmi, takyaqmi nispa kaqkuna.

Takyaq:

Kayqa, qumir riqsichiypim, takyaq kaqkuna, Pachamama waqaychanapaqmi chiqapta llamkan hinallataq runakakunapa kawsaynin imankuna waqaychanapaqpas. Chaykunam takyaq ruray.

1 Indecopim yachan ña rimasqanchikmanta tukuy niraq kasqanta, hawa suyukuna Simi Qullqapi nisqanku, huk kamachikuqkuna pusariq, hukkunapa nisqanpas. Chaynapim, kay pusariq yachachikuy ñawinchaqpa yachanallanmi kanan, mana kuskanchana kachkaspanpas.

**PACHAMAMAMANTA
NISPA RIQSICHIKUY
UTAQ TAKYAQ:
QUMIR RIQSICHIKUY**

02.

2.1. Ima nisqankuna hinaspa mayninkuna

Hapiriqkunapa Pachamama waqaychay munayninkum yapakuchkan kaymi qawachikun imakunapas rantisqankupi: hapiriqmi imakunata llamkaykunatapas maskan hinaspa rantin Pachamama pisilla hukmanyachiqta.

Kay munasqakunam chaskisqa kachkan empresakunawan paykunam aswan achka rantiqkunata minkayta maskachkanku hinaspa ruruchisqankupi llamkayninkupi Pachamamata waqaychanankupaq. Kaykuna riqsichisqa kananpaqmi, riqsichiqkuna ninku imatapas rantiptinku Pachamama waqaychasqa utaq takyaq kananpaq, chaypam sutin qumir riqsichiy nispa.

Kaykunaqa willasqam kanman tukuy willakuyninkupim, mercadotecnia utaq empresakunapahapirirsqanriqsichikuypi, imanisqankupi, willakuyninkupi, sananpankupi, winayniyuq siqinkunapi, sutichasqankupi, willachikuypi, rukanasqakunapi, web kasqankunapi, runakuna llikanakunanpi utaq mayniqnin willakuy maqchirinakunapipas.

Riqsichikuypi pachamamamanta ima nisqankunapas allin willakuykunam hapiriqkunapaq kanan, chaymi chayta qawaripa imatapas hapirinqa, hinaptinmi chiqap willakuyta chaskinan, chuyata munasqan pachalla.

2.2. Qumir riqsichikuykunamanta kamachikuykuna

Hapiriqkunaman pachamamapaq allin kasqan hinaspa takyaq rurukuna llamkaykunamanta qatupi munachisqakunamanta allin willachisqa kananpaqmi, munasqamanhina willakuynata amachaspa, huñunakuqkuna tiqsimuyuriqpi kamachikuna² kamachiykunata churarqaku qumir kamachikuyta ruraspa qawarinapaq. Chay llamkaykunata, kamachikuyninchikpi kaqkunata qawarispam, Indecopi willakuqkunata nin qatiqninpi yachachikuykunata qawarinankupaq:

a. **Chiqap
ñawpaqmantaraq**

b. **Chuya**

c. **Tupaqnin**

d. **Chuya**

e. **Allin Sunquwan
Llallinakuy**

a. Chiqap ñawpaqmantaraq

Kayman hapipakuspa, riqsichikunapa lliw qumir riqsichikuy riqsichisqanku chiqap ñawpaqmantaraq mananaraq riqsichikuchkaspan kanan, inciso 8.4 Artículo 8 Mana Allin sunquwan Lllinakuy Amachanapaq Kamachikuypa nisqanmanhina. Mana chayqa willakuy maqchiriqkuna qatipipi kaqkunatam qawarinanku:

- ✓ Qumir willakuyta maqchirispaga chiqap willakuymi kanan qatipaspam willakuqpa chiqap nisqanta haypana (chaniyuq chiqap kasqanta).
- ✓ Willakuqkunaqa yachaqkunapa imayna rurasqanku ima nisqankupa kunanchasqa chiqapmi kanan, chaynapim ima pantaykunamantapas karunchakunqaku³.

Hawamanta qatipaqqa mañaspam willakuykuna ima nisqankuna chiqap kasqanta yachana, tukuy imapipas iñisqam kanan.

Chaymantapas, qumir riqsichikuy chiqap kasqanta tarispapas, allinmi kanman willay maqchiriqmi qatipipi kaqkunata tapukunan:

² ONU, Hungarian Competition Authority hinasp Competition & Markets Authority Reino Unidopa.

³ ONU, Takyaq rurukunamanta willakunapaq yachachikuy, 2017, p.18.

¿Kay chiqapqa cienciaman hapipakusqachu kachkan utaq riqsisqa kamachikuykunamanchu hapipakun?

Lliw qumir riqsichikuykuna mana kayman hapipakuspaqa pantayman urmachiqmi kanman.

¿Kikin willakuqchu kay chiqapta tarirqa icha hukchu qurqa?

Ima sasachakuy churanakuy kaptin, sapaq yachaqa yachachikuyninmi riqsichikuyninchikta aswanta kallpanchan.

¿Chiqapqa hinallachu kachkan?

Qumir riqsichikuyqa willakuqkunapa unay hatallisqanmi, chaymi chiqap kasqan kunanchasqa kanan yachaykunaga musuqyanmi hapiriqkunapa munayninkupas hukmanyami.

¿Chiqapqa qawachinmanmi tiqsimuyupi chiqap imakuna kasqanta manam musquy kasqallantachu?

Huk qumir riqsichikuy hapipakun sapa punchaw ruranapaq mana allin kaqman, utaq wakillanpi ruranapaq allin kaqman, chaynaqa pantachikuq riqsichikuymi chay.

¿Chiqapqa riqsichisqam kan hinaspa hapiriqkunapa tapukunanmi kanan?

Nisqankuna manam pantachinmanchu llaqta runapa hapirinanpaq chiqap churasqa kaptinqa⁴.

Kay kamachikuykunaga tarikun articulo 8.4 Mana Allin Sunquwan Lllallinakuy Amachanapaq Kamachikuypim, chaynallataq nin, imamanta utaq llamkaymantapas sapa willayta maqchirispas chaninchakunanmanta, willakuqmi ñawpaqmantaraq willakuynin chiqap kasqanta hatallinan.

Chaymantam, Sala nirqa kay ruranaga qatiqpi iskaytam kuskanchan nispa:

- ✓ Willay maqchiriqkuna willakuy astanankupa qawachiyniyuq kananku, chaymi kamachikuna mañaptinku qawarichinankupuni.
- ✓ Riqsichikuy chaskiqkunatam waqaychana willakuy maqchiriqkuna chiqap willakuykuna maqchirisqankuta, qatupi chuya willakuy kananpaq kallpanchana chaynallataq riqsichikuy ruraykuna mana ancha qullqipa kanantapas⁵.

Pachamamamanta rimaykunaqa chiqapmi kananku, chayraykum kaqkunawanpuni tupananku⁶.

b. Chuya

Kay nisqamanhinaqa qumir riqsichikuypi lliw willakuyqa hapiriqpa allinninpaqmi kanan. Chayraykum, willakuy maqchiriqkuna qatipipi kaqta qawarinanku:

- ✓ Yanqa "Pachamama/runakunapa allinninpaq" yanqa, pantachikuq, llumpay hatun willakuyta chaskinankuchu. Kaynata, huk willakuq nin rantikusqa pachaqa "kawsaqmi" nispa 20 % yupayllataq kawsaq utkumantaqa rurasqa, chaynaqa hapiriqtam pantachichkan. Hinaptinga, chiqaptam riqsichikunman pisilla kawsaq utkumanta rurasqa kasqanta. Chaymi willakuqpaqpas allin, mana sasachakuspam chiqap nisqanta qawarichinman. Lliwmanta nisqankunam sasa chiqap kasqan chaninchana.
- ✓ Hapiriqkuna yanapaq willakuytam qunakunaqa paykunam chaynapi yachanqaku rurukuna allin puririnankupaq imayna hapirina kanantapas.
- ✓ Kananmi qumir riqsichikuypa winaynin ruwan tupaq chaynapi riqsichikuymanta mana allin rimanapaq.
- ✓ Hapiriqman willakuy qusqaqa chuya mana sasachakuspa yachananpaqmi kanan hinaspa huntasqa kanan, pisilla kaptinqa, chuya yachachikuywan⁷.
- ✓ Científico llumpay rimaytam amachana hapiriqkunatam pantachinman⁸.

⁴ Competition & Markets Authority CMA Guidance on environmental claims on goods and services. Helping businesses comply with their consumer protection law obligations, 2021, pp. 38-39.

⁵ Resolución N° 0095-2022/SDC-INDECOPI.

⁶ Ibid. p. 37.

⁷ ONU, Takyaq rurukunamanta willakuy qunapaq yachachikuykuna, 2017, p. 26.

⁸ Hungarian Competition Authority, Green Marketing - Guidance for undertakings from the Hungarian Competition Authority, p. 4.

Yuyarisun, kamachikuypa artículo 21 yupapi churasqamanhina, riqsichikuykunataqa lliwtam qatipana willakuy chaskiq imayna chaskisqanta qawarispas, willakuyta tumpallata qatipaspam chaskin manam sumaqa tiyaykuspachu willakuyta qatipan, ichaqa tumpata ñawinchaykuspallan chaynallatam lliwpas ruranku. Chaynapim, chaskiqmi manam willakuqchu willakuypa ima nisqanta churan.

c. Tupaqnin

Kay yachachiyta qatispam, willakuqkuna qatiquipi kaqta qawananku:

- ✓ Rurupa imayna kasqantam qawachina utaq musuq kasqan wakinmanta huk niraq kasqanta chaynapim ruru allin puririnanpaq.
- ✓ Riqsichikuyqa rurumantapunim rimanan, kayna kasqa, imapaqmi, imamanta rurasqam utaq imatam ruran.
- ✓ Yachanam manaraq imatapas riqsichichkaspa kaymanta ima kamachikuykunapas kanchu, chaynapim amachasun kamachikuyta sarutaspa riqsichikuy maqchiriyta⁹. Kay kaqpim, Kamachikuypa Yachachisqanta qawarina, artículo 17 Mana allin Sunquwan Llallinakuy Amachanapaq Kamachikuykunapi churasqata.

d. Chuya

Willakuy maqchiriqkuna qumir riqsichikuypi mana willasqantam qawarinanku chaykunam hapiriq imayna hamutananpaq chayan. Chaynapim hapiriqkunaga riqsiyta munanmanku (i) maymanta hamusqanta imawan rurasqa kasqan (ii) imayna rurasqa kasqan; (iii) imawan wankusqa, imawan astasqa, hapirisqa utaq wischusqa rurukuna kasqantapas¹⁰.

Chaynapim, willakuy maqchiriqkuna qumir riqsichikuyta maqchiriyta munaspaqa pachamamapaq manam allin kasqallantachu qawarinan utaq takyasqa kasqallantachu, aswanqa hapiriqpaq allinsu kaspapas pachamamamapaq mana allin kasqantam qawarinan. Kaymantam, kay yachachikuyta yachana Mana Allin Sunquwan Llallinakuy Amachanapaq Kamachikuypi hinaspa allin willakuykuna qunqasqamanta Yachachikuypipas.

Chaynapim, willakuy maqchiriqkuna qatiquipi kaqta qawarinanku:

- ✓ Qumir riqsichikuypi nisqanmanta amam allin willakuyta pakanachu.
- ✓ Lliw kaqtam willakuna. Imayna kasqanmanhinam kanan, yanapakuymi kanan mana sasachakuspa yaykunapaq hinaspa munasqa willakuyta huntapanapaq.
- ✓ Willakuymi kanan hapiriqpaq rurumanta yachay munasqanmanhina¹¹.

e. Allin Sunquwan Llallinakuy

Mana Allin Sunquwan Llallinakuy Amachanapaq Kamachikuy artículo 12pi nisqanmanhinam, Salam uyanchanasqa riqsichikuypim nirqa qatinqinpi niraqmi kanan nispa:

- ✓ Kikinpa munachisqanmantam rimanana mana pantaspa hinaspa huk utaq achka Llallinakuqmasinmantapas.
- ✓ Kayna kuskamantaqa rima kikinpa munachisqan huk munachiqkunamantaqa aswa allin kasqan qawachinanpaqmi¹².

Kaynata nispam Salaga riqsirqa uyanachispa llallinakuyqa llallinakuqmasimanta rimasqatam kirichin nispa ichaqa kamachikuyqa manam michakunchu, hapiriqpa allinninpaq willakuy kaptinqa, hinaptinmi kirichisqa llallinakuq masita waqaychan, ichaqa uyanachisqa riqsichikuyqa kananmi kamachikuypa nisqanmanhinam^{13 14}.

9 ONU, Takyap rurukunamanta willakuy qunapaq yachachikuykuna, 2017, p. 22.

10 Competition & Markets Authority CMA Guidance on environmental claims on goods and services. Helping businesses comply with their consumer protection law obligations, 2021, p. 24.

11 ONU, Takyasqa allin rurukunamanta willanapaq Yachachikuykuna qunapaq, 2017. p. 30.

12 Resolución N° 0063-2021-SDC-INDECOPI.

13 Ibidem.

14 Kay kamachikuyqa artículo 11.2 kamachikuypi kaq ruranapaqmi:

“11.2.- Ñawpaq rakipi nisqamanhinam, kaykunata ruranam ichaqa:

- a) Chiqap willakuyniyuqmi kanan, chaninchana chiqap kaqman hapipakusqa;
- b) Kamaspuni, chuyahinaspakunanchasqa willakuymikanan, manapantanapaqmimunachikusqanman chiqap tupaqmi kanan;
- c) Tupaqninmanmi rurana, mana asikuspa, mana pinqaspa, mana yanqa pukllaspa imaynam kasqanmanhinam rurana; hinaspa,
- d) Tupaqninmanhina rurasqa kachun maymanta kasqan, iñisqan, kikin runapa utaq huk empresapa rantinpi kaqpa kawsayninmanta rimakuy amachanapaq, rurupa haykam chanin, allinchus kachkan chaykuna hapiriq chaninchananpaq allin chayaq willakuymi kanan”.

Kaynapim, tukuy niraq uyanachisqa qumir riqsichikuykuna chuya, kunan kaq hinaspa chiqap willakuyman hapipasqa kanan. Chaynapi hapiriqkuna llallinakuq empresakunamanta utaq hina kaq ruru tukuy niraq kasqanmanta allinta yachaspan arí utaq manam ninman. Chaymantapas, willakuy maqchiriqkunam yachananku uyanachisqa riqsichikuykunaqa yachanapaq kaqninkunallatam uyanachinan chaytam qatipipi qawarisunchik:

- ✓ Lliw uyanachisqa rurukunam chay munasqamanhinalla kananku utaq chayllapaq rurasqa (kayna, rantinpi rurukuna).
- ✓ Uyanachiyqa kanan chaniyuq kayninmantam, chaninchana lliw rurupa rantinpi.
- ✓ Uyanachiyqa kanan hapiriqkuna yachaywan arí utaq manam ninankupaqmi, rurukuna kasanmantapuni¹⁵.
- ✓ Qumir riqsichikuy hina kaq empresallamanta ñawpaq rurutawan musuq rurukunata uyanachiptinqa, hapiriqkunamanmi willana imaraykum kayna uyanachisqa kasqanta¹⁶.

Pantaypaq mana chiqap willakuykunataqa amachanam (kaynata. "aswan pachamamapa tupaqnin").

2.3. Riqsichikuymanta chaninkuna

- a. Hapisqa rimaykunapa ima nisqan

- b. Ima nisqankuna chaninchay yachachiy

- c. Rurupa llamkaypapas haykapi tukunan

- d. Llimpikuna, rikchaykuna lliw riqsichiy

15 Competition & Markets Authority CMA Guidance on environmental claims on goods and services. Helping businesses comply with their consumer protection law obligations, 2021, pp. 29-30.

16 Hungarian Competition Authority, Green Marketing - Guidance for undertakings from the Hungarian Competition Authority, p. 11.

a. Hapirisqa rimaykunapa ima nisqan

Rurasqanchikmanhina, willakuy maqchiriqkuna qumir riqsichikuyninkupi allin rimayninkuta akllananku kay qatiquhinata:

- ✓ Rimasqanpi ima nisqantapunim churanan.
- ✓ Imayna kasqanta, atispaqa, maykamam qullqita churachin utaq allinpaq kasqanta uyanachina kay rurupata qatupi huk kaq rurupatawan.
- ✓ Ruruta hapirina qullqi churanapaq utaq allinkunapaq huk kaqmantaqa.
- ✓ Qumir riqsichikuyqa ninmi qumir riqsichikuy utaq llamkayqa -lliwnintin utaq wakiqnintin- aswan allinpunim Pachamama waqaychanapq.

Kaynatam ama rimanachu: "Pachamama mana imanaq", "pachamamapa tupaqnin", "Pachamama waqaychaq" utaq yanqa sananpakunata siqikunata manam churanachu, mana imaraykuqa.

b. Ima nisqankuna chaninchay yachachiy

1.4 siqipi nisqakuna hapiriyqa rurasqa kanan 2.2. siqipi yachachikuymanhinam, chiqapman hapipakusqa riqsichikuypa ima nisqankunapas kananpaq, Mana Allin Sunquwan Llallinakuy Amachanapaq Kamachikuypa nisqanmanhina.

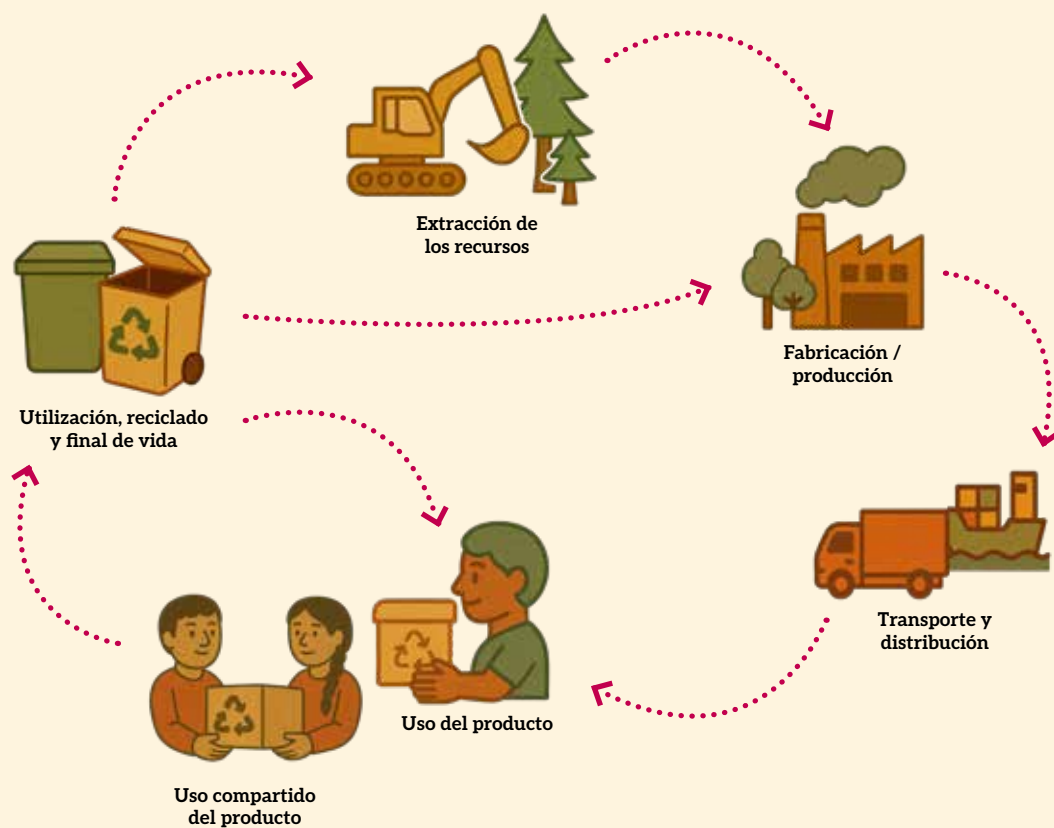
Qumir riqsichikuypi nisqakunaqa tupananmi rurukunamanta llamkaykunamanta imayna kasqankuna rimasqanwan.

Willakuy maqchiriqkuna "takyaq" niptinkuqa yachachinam imaynanpitaq takyaq chay riqsichisqa ruru utaq llamkaypas, ñawpaqtam chiqap kasqanta chaninchachikunan. Chay nisqan chiqapkasqanqawachiq willakuykaptinqa, chaypaskuskanchasqam kanan. Chaynallataq, tupaptinqa, churanam willakuymam mana qullqillawan yaykunapaq chay nisqanman huntapanapaq.

c. Rurupa llamkaypapas haykapi tukunan

Huk rurupa haykapikama kasqanmanhinam tukuy niraqta runaman chayanman:

Repercusiones Ambientales

Daños

- Agua y energía
- Cambio climática
- Contaminación

Repercusiones Sociales

Daños / Beneficios

- Derechos de las comunidades
- Condiciones laborales
- Seguridad del Consumidor

Repercusiones Económicas

Ingresos / Pérdidas

- Competencia leal
- Garantía de un precio menor
- Relación calidad-precio

Maypi tarikun: ONU, Rurukuna takyaq kananpaq willakuykuna qunapaq yachachikuy, 2017, p.15.

Chaynapim, qawarina huk ruru utaq llamkay imaynatam muyuriqninpi hukmanyachinqa, qatiqpi kaqtapas qawarinataq:

- ✓ Ruru imayuqkunam kan.
- ✓ Imaynatag maypitaq rurasqa, rurasqa utaq tinkuchisqa.
- ✓ Imaynatataq astakurqa maypi rurasqa kasqanmanta.
- ✓ Ruru imapitaq hapirisqa kanqa.
- ✓ Ruru chinkachiy ima qupachasqantapas.
- ✓ Pachamamapa allinninpaq kasqan nispa churasqa hinaspa haykapitaq chay kanqa.
- ✓ Ruru utaq llamkay pachamamata hukmanyachinqachus¹⁷.

Chaynaqa, qumir riqsichikuyta ruraspa chaymanta maqchirispaga rurupa hinaspa llamkaypa lliw kawsaynintam qawarina, sapa kawsayninpi allinpaq utaq mana allinpaq muyuriqnin hukmanyachisqan chaninchanapaq. Pachamama waqaychanan chaninchasqa kanantapas churanantaq.

Kaynapim, mayqin kawsayninpi Pachamama kirichisqanta utaq mana kirichisqanta tarispa qumir riqsichikuypa nisqanpi chiqap kasqan utaq llulla kasqantapas haypanqa.

d. Llimpikuna, rikchaykuna lliw riqsichiy

Kay qillqapi kaykama rurasqamanhina yachachikuykunapi, pachamamapaq allinmi nispa llimpikuna, rikchaykuna, hukkunapas churaytam amachana, lliwpiqamanam kay allin kasqanmantachu rimachkan. Mana chayta imanaspa, riqsichikuypa lliwnintam qatipasqa kanqa articulo 21 Mana Allin Sunquwan Llallinakuy Amachanapaq kamachikuypa nisqanmanhina.

17 Competition & Markets Authority CMA Guidance on environmental claims on goods and services. Helping businesses comply with their consumer protection law obligations, 2021, p. 33.

Kayna:

Hukempresalliwpa hapirinan papel higienico tam ruruchin hinaspam riqsichikuyninta maqchirimun musuq ruruchisqanmanta chaysi papel higienico 60 % yupay musuqyachisqa papelkunamanta rurasqa kachkan nispa.

Kay riqsichikuykuna maqchirisqanpim rurupa wankunta huk lliw qumirwan churarqun, ichaqa pachamamapaq mana allin plasticollataq kachkan.

Chay wankunpim churarqun "pachamamapa tupaqnin" nispa huk qumir rapiwan kuskanchaspa.

Kaymi qawarichiwan chik ruru riqsichisqan pachamamapaq kasqanmanta qatukunaman mana allin willakuykuna qusqanta. Hinaptin, pachamamapaq allinmi nispa willakun, chaynata qumir riqsichikuyta riqsichiptinmi hapiriqkuna yachankuchu mayqinpunis chay pachamamapaq allin kasqanta, lliw rurum, pachamamapaq allin, nispapas ninmanku, ichaqa, plastoco mana allin kachkaptinpas.

Chaynapim, manam rurukuna llamkaykuna pachamamapaq allin kasqallanchu kanan, aswanqa, atisqaman hinam, chiqap mayqinninmi allin kasqantam sumaqta willana hapiriqkuna mana pantachinapaq, qatupipas mana pantachinapaq.

2.4. Pachamamamanta riqsichikuypi chaniyuq rikukuqkuna

Willakuy maqchiriqkuna imatapas ninmankum chiqaptahina rurasqanku, ruruchisqanku, llamkayninku allinpunim nispa. Ichaqa kayqa wakillanmi kanman, pachamamapaq allinpunim nispanku, ichaqa imayna kasqantapuniqa manam ninkuchu (ima niraqmi, hayka tupunam, imatapas) chay nisqankumanta. Chayna kaptinqa, ichapas nisqan mana pantachinchu, ichaqa hapiriqkunapaq manam allinchi kanman, paykunaqa manam imaynata, imata, imawan chaninchayta atinmankuchu.

Kaypitaqmi kachkan pachamamamanta chaninchakuykuna sellokuna hapirinapaq. Kaynapiq, willakuy maqchiriqmi nisqanta maqchirin chaninchasqa selloyuq kasqanta nispan, pachamamapaq allin kasqanta aswan qawarichispa, chay willakuytam riqsichikusqanpi kuskanchanan, maymanta kaykuna kasqan yachanapaq, ruruchisqankunapa llamkayninkunapa allin kasqan riqsinapaqpaqpas. Chaynapiq, willakuqmi kapunan ñawpaqmanta chiqap chaninchasqa utaq selloyuq kasqan qawachinapaq.

Kayna:

Rurum kuskanchan "Pachamama sumaq waqaychaypi llalliq" willakuyta. Pim chay llalliyta qunqa chaytam willakuy kuskanchanan, icha kikin willakuqpas qurqa chay llalliyta. Chaymantapas, manataq ninchu imaynatataq chay ruru llallinanpaq chaninchanatapas.

Hinaspapas, pachamamanta riqsichikuy ninantaqmi Pachamama tukuy imayna waqaychanamanta. Kaykunaqa allinmi, ichaqa ñawpaq nisqa kamachikuykunamhinam kanan.

a. CO₂ wischuykuna pisiyachiykunapas (CO₂eq) nisqaman tupaq.

CO₂ wischusqan sayachipuykuna rantikuq (CO₂eq) tupaqta hapipakunku cienciaman hayka wischusqanmi pisiyasqa chay allin yupananpaq hinaspas chay pisiyachisqallan musuqmanta mana rantikunapaq. Chaynallataq, chay sayachipusqan chaninchaqkuna hapiriqkunata manam pantachinankuchu carbono wischusqata pisiyachiniku nispa, ichaqa hina kasqallantataq sayachipuchkankuqa.

Chaynallataqmi, "qupa qusni wischusqankuna amachaymanta" pantachikuq mana chuya nisqakuna amachanapaq, empresam huk hawa mana piman sayapakuq yachaqkunawan yanapachikunanku Gaskuna wischusqan Efecto Invernaderopata sayachipuy hatallinamantaqa paykunam empresakuna lliw wischusqankuta qawanqaku, imayna yupana yachayta qatikuspa qawanqaku.

Chaymantapas, pantaymi kanman CO₂eq wischusqan sayachipuyqa qupa qusni wischusqakuna pisiyachiymi nispa niy, chay pisiyachiyqa kamachikuypa nisqan ruraylla kachkaptin.¹⁸ Kaymanta aswan yachanapaqqa, Ministerio del Ambienteqa kamachikuykuna qusqankunatam yachapana.

Allin ruraykunamanta yachanapaq:

Web uyanpi willakuq churan: “CO2eq wischusqanta sayachipunchik 2022 wata pawasqanchikmanta”. Kay nisqanqa manam pantachikuqchu chaynapim empresa Chaninchasqa kasqan kapun carbono sayachisqanmanta wata qallariypi kimsa killa llamkasqankumanta.

Kaynam mana allin ruraykuna

Willakuqmi web rapinpi qatinqinpi kaqta nin: “Pawasqaykipi carbono wischusqanta amachay”. Kay nisqanqa pantachikuqmi, hinapam hapirigta pantachinqupa qusni wischusqanta kikinpuni sayachirqa nispa, chaytaqa empresam qawachinan hapiriqpa sutinpi sayachipusqanta.

b. Wanuchaq rurukuna

Achka willakuqkunam riqsichikusqanku willakuypi ruruchisqankuna wanuchaq kasqanta ninku. Kay nisqankunaqa allinmi kanman willakuq cienciaman hapipakusqan kapuptinqa lliw rurasqan imankuna hapirinapaq wanuman tikrakuptinqa, chiqapta haykapikama (ninchikman, ñutukunqa hinaspa tikrakunqa imapas wanuyasqan pachallapi) imapas mayniqpi wanuyanapi. Mana chayqa, ruru maypipas mana wanuyaptin utaq wakillan wanuyaptinqa, chay nisqanqa llullam.

Chaynallataq, willakuy maqchiriq hapiriqman willanqa manam allinpaq wanuyanqachu chay ruru qupaman wischusqa kaspaga, chayna rurasqa kaptinqa.¹⁹

Chaynallataq willana, mana qullqillawan runakuna yaykunankupaq, chay riqsichisqa ruru imaynantataq wanuyanman.

18 Federal Trade Commission, Guides for the Use of Environmental Marketing Claims, Federal Register, 2012.

19 Ídem

Allin ruraykunamanta yachanapaq:

Willakuy maqchiriqmi rurunmanta qatqpihina willakuyta maqchirin: "Kay rurupa kasqanqa lliwmi wanuyanqa Planta Kawsaq Qupakuna Chaninchaq Municipalidad Distrital de Paucarpata" nisqapa wanuyachisqan. "Imayna wanuyachiyta yachay qatqninpi kaqkunata qatispa: (...)". Chaymantapas, chaninchasqa kasqan kapuntaq rurupa kasqan wanuchana kasqan. Kay nisqanqa allinmi, chaymantapas, pimanpas nin allin kasqanta, rurupa imantaq wanuchana kasqantam nin, maykunapitaq wanuyanman, imayna ruraytataq qatina.

Kaynam mana allin ruraykuna

Ruruchisqanmanta willakuy maqchiriykim nin: "Ruruchisqaykuqa wanuyaqmi". Hinaspaqa, manataq kapunchu ruru wanuyanman kasqan chaninchasqan.

c. Tukuq rurukuna

Willakuqkuna ninku tukuqmi nispa, allpayaqmi nispa, utaq rupaypi tukuqmi rurukuna wankunkunapas tukunmi nispa, wischusqamanta lliw mana unaypichu tukusqan hinaspa allpaman kutisqan cienciaman hapipasqam kananku. Chaynapi, willakuqkuna willananku ruru hinaspa wankun wischusqa kasqanpi imaynatam tukun hinaspa haykapim unaypichu tukusqanta.²⁰

¿Yacharqankichu...?

Perupiqqa, allpayaq plastico wayqa rantikuq willakuqkuna Decreto Supremo N° 025-2021-PRODUCE kamachikuymanki hapipakunanku. Huk willakuqkunapas hapirinankutaq Norma Técnica Peruana NTP 900.080:2015, ENVASEKUNA WANKUNKUNA nisqapa kamachikuynintaM. Envasekuna, wankukuna imaynatataq kanan. Allpayasqanta mallispa yachaywan chaninchasqa.

Allin ruraykunamanta yachanapaq:

Mallki wiñachiqmi cocomanta, mallkiyuqmi kachkan hinaptinmi “pachaman kutiq” nispa sutichan rantikuqnin. Kay mallkiyuq cocotaqa allpa ukupim mallkintinta lliwta pampana, chay pamparqusqaqa ismurqunmi chay coco, hinaptinmi sapinchakuspa mallkita wiñachin.

Kaynam mana allin ruraykuna

Willakuy maqchiriqmi ruruchisqan qaranpi kasqanta nin: “pachaman kutiq wayqam”. Ichaqa, chay wayqapiqa, ismuq wayqapa kasqanqa manam chaniyuqchu, manam Pachaman kutiq Wayqakuna kamachikuymanhinachu, Decreto Supremo N° 025-2021-PRODUCE nisqapa arin nisqanhinachu. Kayna kaptina, kay nisqanqa llullam.

d. Takyasq rurukuna

“Takyasqa” nisqaqa rimana kanman “takyasqa qispichiyllapaqmi”, unaypi allin ruranapaq, kimsaman rakisqam kachkan imakunapi qispichiy, Pachamama waqaychay hinaspa runapa ka wsaynin qispichiy. Takyasqa qispichiyqa willakuy maqchiriqqa allin sunquwan rurananmi, chiqaptam ruranan, kaykuna waqaychanapaq. Chaynapim, willakuy maqchiriqqa takyaq ruru utaq llamkaymanta chiqap willakuyta hapirinan²¹, mana qullqillawan yaykunapaq huk kasqanpi ruranmanmi.

²⁰ Ídem

²¹ ONU, Orientaciones para el suministro de información relativa a la sostenibilidad de los productos, 2017.

Allin ruraykunamanta yachanapaq:

Willakuqmi rurunpi kuskanchanan qatiqpi sananpata:

Allin turismo nisqa chaninchayqa tukuymantam riman runakunamanta, imakunamanta, pachamamantapas qatiqpi kaqkunapaq:

- Empresakuna rurayninkunapaq llamkaq runakunapaqpas
- Ayllupa imankuna
- Yachayninkuna kapusqan
- Pachamamapaq llamkaykuna

Kay chaninchay haypayqa, lliw takyaq kasqanmantam riman ukunqa hapiriqua riqsisqanmi kanman, chaywanmi rurunkunamanta chiqapta rimanqa.

Kaynam mana allin ruraykuna

Ayllukuna yanapanapaqmi ruruchiqa karqa, runa ayllupi wakcha kaytam qulluchinanku ruraptikum wakchayachisqa karqaku.

Ichaga, willakuy maqchiriqui rurunpi qatiqpi sananpata kuskanchan "100% takyaq ruru" nispan. Imarayaku takyasqa kasqanta winaynintapas manataq ninchu, chaymi kikinpuni ima takyasqa kasqan mana yachasqanta qawachiwanchik.

e. Rurukuna llamkaykuna pachamamapa tupaqnin, qumirku-na, Pachamama mana imanaq chayhina hukunapas.

Kayna nisqankunam munachikusqan rurukuna utaq llamkaykuna Pachamama waqaychanapaq ancha allin kasqanta, ichaga, rurupa Pachamama hukmanyachiynin allin amachaymi, kawsayninpi, chiqap nisqanta qawachinman. Chayraykum, pantachikuq llulla mana rimanapaq, chiqap rurasqanmanhinam rimanan, rurukuna pachamamapaq allinmi nispa yanqa ama ninanpaq. Pachamamapaq rurupa allin kasqanmanta willakuyqa, rurumanta willakuy maqchiriyim qawachinan, ruru Pachamama hukmanyahisqanqan

pisiyasqanta churaspa, ichaqa manam churanmanchu pachamamapaq allinmi kay ruru nispaqa. Chaymantapas, willakuqmi ninmantaq rurupa imantaq pachamamapaq allin kasqanta hinaspa rurupa imanpitaq kayna ninankupaq tarinku, yachasqanchikhina "Pachamama mana imanaq", pachamamaman tupaq utaq "qumir" nisqankuna manam pachamamata waqaychanchu, hinapunim rurukunaqa pachamamata hukmanyachin, pisillata kaspanpas.

Willakuy maqchiriqkunapa wakin imakuna qawarinanku:

- ✓ Hapiriqmanmi willana rurupa Pachamama hukmanyachisqan pisiyachisqanmanmi tupan nisqankunaqa manam ruruqa pachamamamapaq allin kasqanchu.
- ✓ Yachachinam rurupa pachamamapaq allin kasqankunata (kanman, yaku pisilla qanrachaqa, pisilla chulluchiyniyuq, kallpata pisillata suqun, CO2ta pisillata wischun) maynintapas aswan willakuyta quna huntapananpaq, web kasqankunaman apachispapas.
- ✓ Rurupa imanmanta willasqantam churanan, rurupa imantaq, wankunchu, icha lliw rurumantachu willayta maqchirin.²²

Allin ruraykunamanta yachanapaq:

Willakuy riqsichiqkuna chaninchakusqan sananpatam hapirinmanku qatinqinpihina:

Kay riqsichikunan sananpaqa lliw ruruchiy pachapi Pachamama pisilla hukmanyachisqan qawachinapaqmi hapirin. Imayna kasqaqa Europamanta Kunasqapa qatipasqanmi paykunam nisqankuna chiqap kasqanta qawarichin, chiqap yachay qatipasqanwan.

22 Ministère de l'économie des Finances et de l'industrie de France, A Practical Guide to Environmental Claims for Traders and Consumers, 2012.

Kaynam mana allin ruraykuna

"Pachamama mana imanaq", "pachamamapa tupaqnin", nisqankuna, allin kasqantam qawachin ichaqa chay willaqmi chiqap kasqanta qawachinan, ichaqa willasqan rurupa utaq llamkaypa wakin imallanmi Pachamama hukmanyachisqata amacharqa lliw rurasqan pachapi Chaynata willakuy maqchiriy, chiqap kasqanta mana imayna qawarichikunayuq hinaptinga llulla riqsichikuymi.

f. Rurukuna "Mana imanakuq"

Riqsichikuypa willakuyninkuna Pachamama mana imanachiqmi, manam anchachu kirichiq niqkuna llullam kanman, hukniraq imayuq kasqanta mana willaptin, chaypas chaynallataq runapa pachamamapa kawsayninta kirichiptinqa. Chay nisqankunapas llullam kanman chay sustancia ima niraq ru ruwan ñawpaqta mana tupachisqa kaptin.²³

Allin ruraykunamanta yachanapaq:

Runapa chuyanchakunan ruru chaninchakusqa kaspan laboratoripa chiqap chaninchasqan, hapiriqkunaman willan mana parabenoyuqkunam nispa. Kay químico kunaga runapa waqaychasqa kananpaq chuyanchakunan llusikunantam ruruchin.

Kaynam mana allin ruraykuna

Papel ruraqpa riqsichikuy maqchirisqanmi nin manam qichwa kullukunayuqchu nisan. Kay nisqanqa llulla ruraymi, qichwa qaqniq kullukunamantaqa manam papelta rurankuchu hapiriqkunaga ninmanum qichqa qaqniq kullukunamantam papelta ruranku nispa, hinaspa pachamamapaqmi allin ninmankutaq.

g. Ozono maytupaq allin utaq tupaqnin rurukuna

Ozonota manam kirichinchu nispa huk rurumanta riqsichiyqa, kanman, chay ruru ozono mana kirichiyniyuq kasqan chaninchasqa kaspanmi, Pachamama waqaychanapaq kamachikuykunapa nisqanmanhina chaninchasqa kaspanmi.²⁴

Allin ruraykunamanta yachanapaq:

Huk riqsichiy maqchiriqmi nin "ozono maytutam waqaychan" nispa, chayna nisqan chiqap kananpaqqa imayuqkunam chay ruru, imaynam sapa imankuna chaykunam ñawpaqmanta yachasqa kapunan, wayra hukmanyachiq waspinkuna manam kanchu chayna yachasqam kanan.

Kaynam mana allin ruraykuna

Huk riqsichiy maqchiriqmi nin miski asnachiq aerosolmi "ozonopa tupaqnin" nispa. Wakin imankunapas mana quimocoyuq waspiqkunam kanku (COV) chaykunam puyuhina rikurin hinaspa pampa hawapi ozonota paqarichinman. Chay nisqanqa lliw wayrapaqmi allin kay ruruqa nispanmi nichkan, manam chayna kananpaq atikunmanchu, chayrakum llulla chay willakuyqa.

h. Musuqyachina utaq musuqyachisqa rurukuna

Huk ruru utaq pataqa musuqyachisqa nispa manam rantikunmanchu, huñusqa, rakisqa utaq qupamanta kutichisqa, musuqyachinapaq utaq huk imapas fabricanapaq kaptinmi ichaqa. Willakuy riqsichiqkunaga lliw ruruchu icha wankullanchu musuqyachina icha wakinqa manapas chaytam willanan. Huk ruru utaq wankun musuqyachinapaq kaptinqa, ichaqa wakin imankunapas, ima niraq kasqan, sayaynin imapas, harkan musuqyachina kananpaq, chaynapiqqa ruruqa manam musuqyachinachu.

Allinmi kanman willakuy maqchiriq hapiriqkunaman willanman maypi imaynata ruru musuqyachisqa kasqanta, mana chayqa nisqanqa llullam kanman.

Musuqyachisqa nispa chaninchasqa ruru kaptinqa, chay nisqanmi musuqyachinapaq imawan rurasqa karqa, ninchikman, imakunapas musuqyachinapaq kaqwanmi, mawkawan rurasqa fabricasqa karqa nispa.

23 European Commission. Directorate-General Health & Consumer Protection, Guidelines for Making and Assessing Environmental Claims, 2000.

24 Ídem.

Chaypaqmi ruru utaq wankun, huqarisqa imawan rurasqa kanan, utaq, qupamanta huqarisqa, hapiriqpa fabrikachkaptin utaq hapiriy tukuptin.

Fabricachkaspa musuqyaqpa winaynin hatallisqa kaptinqa, willakuy maqchiriqmi chiqap kasqanta qawachinan, icha manachu musuqyachirqa mawka imakunata, icha wischusqachu karqa. Willakuqkunapas chiqaptam willananku rurupa utaq qaranpa hayka porcentajem musuqyachisqa karqa, manachu imatapas nin icha lliwchu musuqyachisqa karqa. Mawka hapirisqa rurukunata, allinyachisqata utaq fabricasqata munachispaga, willakuqmi riqsichiyninpi sumaqta lliwmanta ninan.²⁵

Allin ruraykunamanta yachanapaq:

Huk willakuqmi rurunpi kaynata nispan kuskanchanan: "Musuqyachina qaran. Imayna musuqyachina yachanapaq, web kasqaykuman watuy" nispa. Kay nisqanmi qawachin rurupa imantaq musuqyachikun imaynatataq kikin ruru musuqmanta hapirisqa kanman, hapiriqpa yaykunanpaq imapipas churanam kaykunata.

Kaynam mana allin ruraykuna

Huk ruru sutichasqa karqa lliw "musuqyachina" nispan. Ichaqa, manataq ninchu ruru utaq wankunmi musuqyachina nispanqa. Nisqanqa kanmantaq rurupuni wankunpas musuqyachina kasqanta; ichaqa, willakuqpaga manataq kapunchu kikin ruru utaq wankun musuqyachina kasqan chaninchasqa. Chaynapim, nisqanta chuyata chaninchana imankunam haykam musuqyachina kasqanta. Mana chayqa, ñawpaqmantam chiqap kasqan qawachinapaqmi hatallinan.

i. Kawsaq rurukuna ("kawsay")

"Kawsaq" hinaspa "kawsay" nisqakunaqa hapiriqkunamanmi rurugata rpusqam utaq "kawsaq" imakunallawan rurasqam nispan ninman, imayna fabricasqa imayna tarpusqatapas kuskanchaspataq ninman.

Huk empresa "kawsaq" utaq "kawsay" ruruchisqay nispa niptinqa, ruruchisqan lliw imakunapas qispichinapaq kawsaq kasqan chaninchasqam kapunan "kawsay" nispa.²⁶

Allin ruraykunamanta yachanapaq:

Huk willakuy maqchiriqmi rurunpi kuskanchan kaynata nispa: "Cacao kawsaymanta simi hita llulluyachina (*): *kawsaywan rurasqankunaqa 15 % yupayllam kawsaymantaqa manam lliwchu." Kay nisqanqa allin ruraymi imamanta rurasqa kasqantam riqsichin. Chayqa hapiriqpaqmi allin, paymi ninqa chaynaqa paypaq allin utaq mana allin kasqantapas, chaninchasqa kanqataq chay willakusqanmanhinam.

Kaynam mana allin ruraykuna

Willakuy maqchiriqmi ruruchisqanmanta nin "Kawsaq saramanta harinam" nispan, hinaspa kutaspan imapas saraman yapasqantaqa manam kuskanchachu. Ichaqa, transgenico sarawan rurasqam chay ruruga. Chaymi hapiriqkunata pantachinman.

¿Yacharqankichu...?

Perú suyupi, rurukuna "MANA QUIMICOYUQ", "PACHAMAMA MANA IMANAQ" utaq "MANA HUKMANYACHISQA KAWSAY" nispa sutinchakunankupaqa Mana Quimicoyuq Rurukunapaq Kamachikuyninhinam kananku, Decreto Supremo N° 044-2006-AG nisqapim kachkan.

²⁵ Ídem.

²⁶ Ministère de l'économie des Finances et de l'industrie de Francia, A Practical Guide to Environmental Claims for Traders and Consumers, 2012.

j. Mana tukuq kallpakuna

Mana tukuq kallpamanta willakuypi kuskanchaykunaqa llulla nisqam kanqa, willakuq fósil combustibleta utaq fosilmanta electricidadta hapiriptinqa, willasqan rurupa imankuna ruranapaq utaq mayqin llamkaynin kallpanchananpaqpas, chiqap kanman ichaqa, willakuq mana tukuq kallpa hapirinanpaq chaninchay wasimanta chaninchayta hatalliptinmi. Willakuqqa mana tukuriq kallpa maymanta hamusqantam chiqapta ninan, hapiriqkuna mana pantanankupaq.

Willakuqqa ninman ruruchisqan utaq llamkaynin, empresapallamkayninkunapas, hayka "mana tukuq kallpatam hapirirqa" rurukuna rurasqankuna wankunkunapas mana tukuq utaq tukuqla kallpawan rurasqa kaptin, chayta sayachin mana tukuriq kallpa hatallinanpaq chaninchasqayuc kaptin; mana chayqa hayka yupaymi kallpa hapirisqan ruruchiy rurasqanpi chaytam ninan chiqapta.²⁷ Kay kamachikuykunaqa empresakuna llamkananpaqpas nichkanmi.

Allin ruraykunamanta yachanapaq:

Willakuq munasqanmanhina tukuy niraq mana tukuq kallpakuna hapin inti kallpata, wayra kallpata huk niraq kallpatapas hapintaq. Empresaqa ruruchisqanmantam qatqpihina willan: "Mana tukuq kallpa hapinayku chaninchasqa kapuwankum. Maymanta kallpa hapisqaykuta web kasqaykupiriqsiy" hinaspa hapiriqkunaman riqsichin lliw maykunamanta kallpa hapisqankuta.

Kaynam mana allin ruraykuna

Willakuqqa ninmi ruruchisqankuna "wayra kallpawan rurasqa" nispa, ichaqa, fabricasqankupi kimsa rakillanpim wayra kallpataqa hapirqa, ichaqa hidrocarburokuna kallpawanmi llamkachirqa. Kay kaqkunaqa 30 % yupaymi rurukunapa. Rantikuqpa nisqanqa llullam kanman, hapiriqtaq ninman ruruqa lliwmi mana tukuq kallpawan rurasqa karqa nispan, ichaqa chay llullam karqa.

YACHACHIKUY: Riqsichikuypa willakuyninpa tukuy imankunatam qatipan, Mana allin Sunquwan Llallinakuy Amachanapaq Kamachikuypa nisqanmanhina.

2.5. Greenwashing imaynata hapiriqman chayan

Takyaq rurukuna kananpaq willakuykuna quymanta Programa Naciones Unidaspa Ambientepaq churasqamanhinam, greenwashingmi pachamamata llumpayyachinan utaq hukmanyachinan pachamamapa imayna kasqanta, utaq mana chaninchanata nin, utaq yanqa utaq llullapas kantaq²⁸.

Chayna nisqam, lliw riqsichiykuna pachamamapa allinninmanta hinaspa takyaq rurumanta llamkaymanta pantachiy munaqkuna, yuyaymanasqa kanqa greenwashing nispam. Chaynapim, willakuqkuna amachananku kay qillqapi nisqanpihina llulla yanqa willakuykunataqa.

Qumir nisqa hapiriqkunapaqmi aswan allinqa kaykuna, paykunam Pachamama waqaychanapaq kawsayninkuta tupachin, hinaspa Pachamama kirichiq ruruchisqakuna llamkaykunatapas hapirinkuchu²⁹.

Hinaptinmi, aswan yapakuchkan qumir hapiriqkuna, paykunam pachamamaman mana allinkuna chayanamanta harkanku hinaspa willakuqkunata mañanku lliw chiqap yachay qumir riqsichikuymanta qunankupaq. Mana manchakuspam, empresakunam qunan chiqap yachayta lliw hapiriqkunaman.

Llallinakuypiqa, hapiriqkunatam empresakunaqa maskachkan, hinaptinmi, paykuna ningaku ruruchisqaykuqa allinmi Pachamama waqaychanapaq nispam. Ichaqa, pachamamata takyaytapas munasqanmanhina hapirinmanchu, kanmi yachaykuna riqsichikuypa willakuynin allin ruranapaq.

27 Federal Trade Commission, Guides for the Use of Environmental Marketing Claims, Federal Register, 2012.

28 ONU, Takyaq rurukunamanta willakuykuna qunapaq yachachikuykuna, 2017. p. 25.

29 Hailes J, The New Green Consumer Guide. Simon & Schuster, 2007.

2.6. Greenwashing tiqsimuyupi

a. Suyuntin kamachikuqkunapa qatinanpaq rurasqanku

Qumir riqsichikuy lulla nisqankumanta, achka suyukuna kamachikuqkunam rimarirqaku, kamachisqankuman yachachikuykunata quspa:

Maykuna allpa	Pusariq	Llamkaq wasi	Haykapi qusqan
Estados Unidos	Guides for the Use of Environmental Marketing Claims; Final Rule	Comisión Federal de Comercio	11 octubre killa 2012 wata
Unión Europea	Guidelines for Making and Assessing Environmental Claims	Comisión Europea	Diciembre killa, 2000 wata
Francia	A Practical Guide to environmental claims for traders and consumers	Ministerio de Economía y Finanzas e Industria Ministerio de Ecología, Desarrollo Sostenible, Transportes y Vivienda	2012 wata
Reino Unido	Green Claims Guidance	Departamento Ambientepa, Chakrapa Mikuy	Febrero killa, 2011 wata
	Guidance on environmental claims	Qatukunapi Llallinakuy Kamachikuq	20 setiembre kila 2021 wata
Hungría	Green marketing – Guidance for undertakings from the Hungarian Competition Authorityclaims	Hungriamanta Llallinakuy Kamachikuq	17 de diciembre killa 2020 wata
Canadá	Environmental claims: A guide for industry and advertisers.	Canadamanta Llallinakuy Kamachiq	junio killa 2008 wata
Chile	Qillqaspa willakuy Maqchiriypi Lliwpaq Televisionpi Qumir Riqsichikuymanta yachachiy	Hapiriq suyuntinpi Yanapaq	Julio killa 2015 wata

Chaymantapas, suyuntinpi huñunakuqkunam rimarirqanku, kamachikuykunata yachachikuykunata churarqa pachamamamanta mana allin llulla willakuykunamanta hapirirquna waqaychanapaq:

Qillqa	Llamkaq wasi	Haykapi
Rurukuna takyaq kasqanmanta willakuykuna qunapaq yachachikuykuna	Centro de Comercio Internacional de la ONU	2017 wata
Environmental Claims	Comité de Política del Consumidor de la OCDE	Marzo killa 2011 wata

b. Hawa suyukunapi rikukuq kaqkuna

● **Federal Trade Commission vs. Walmart Kohl's nisqa kaq**

Federal Trade Commission nisqa, (ñawpaqpi, "FTC") tarirgam achka wasipaq awaykuna, bambumanta rurasqam nispam Kohl's hinaspa Walmart rantikuqpa munachisqan karga, allin yachaykusqaqa rayónmanta rurasqam kasqa. Rimanakusqamnahinam FTC nisqamanta rakisqa kargaku, empresakunapa llulla nisqanku FTC hinaspa Estados Unidospi awaqqunapa kamachikuynintam sarutarqa.

Kohl mañayqa qallaykurqa chay empresa llullakuspa nisqa sabanakuna, sawnakuna, baño alfombarkuna, toallakunapas lliw utaq wakinmi bambumanta rurasqa nispan, chiqap yachaykusqaqa rayónmanta rurasqataq kasqaqa. Chaymantapas, empresaq rimasqa "takyaq", "ancha mana tukuq" hinaspa "Pachamama yupaychaq" nispa, wakin rurasqankupiq churasqa "Aswan chuya" Hapiriq runakunata huk web "Takyaq Kohl's" nisqawan tinkuchisqa chaypitaqmi hapiriqukunanaman willasqa "pachamamanchikmanta llakikunikum" nispa.

Hukpiñataq, Walmart mañaypi, chay empresapas llulla willakuykunatam nisqa bambumanta rurasqa sabanakuna, toallakuna, llikllakuna, ñuñuq mamakunapaq sostekuna nispa hinaspan "takyaq pachamama mana imanaq" hinaspa "mana tukuq pachamama waqaychaq" nisqataq.

Hinaptinmi, FTC rimankurqa kay empresakunawan chaymi, Kohl's multata pagarqa de 2.5 millon dolarta hinaspa Walmart, multata pagarqa 3 millon dólarta.³⁰

● **Securities and Exchange Commission vs. BNY Mellon Investment nisqapa kasqan**

BNY Mellon Investment Adviser empresam achka riqsichikuy nisqankunapi nirqa lliw qullqichayninkuna allin kasqan chaninchasqa kasqanta ESG (environmental, social, and corporate governance) julio killa 2018 wata hinaspa septiembre killa 2021 watapi. Ichaqa, tarisqam karga manam lliwpichu chaninchasqa kasqanta, achka qullqichayninkuna churasqankunam allinmi ninapaq mana haypakunchu ESG, qatipasqa pachapi.

BNY Mellon Investment consintió la orden de la Securities and Exchange Commission (SEC) nisqapa kamachisqantam uyarqun, sarutasqam 206(2) hinaspa 206(4) siqikunata Asesores de Inversiones de 1940 kamachikuyninta hinaspa 206(4)-7 kamachikuykunata hinaspa 206(4)-8, 34(b) siqi, Sociedades

de Inversión Estados Unidospa kamachikuynintapas, ichaqa, SEC nisqapa tumpasqanta manam ari, manataq manam ninchu. Tukunapaq, BNY Mellon Investment kamchirqa saqinanapq, wanachinapq 1,5 millon americano dolarta pagachirqa..³¹

● **Competition Bureau de Canadamanta vs. Keurig Canada Incpa kasqan.**

Keurig Canada Inc empresapa kasqan, cafemanta capsulatam rantikurqa Keurig® K-Cup® nisqa chullalla hapirinapq, nirqakum huk kutimanta musuqyachinam nispá. Competition Bureau nisqa qatipaykuptinqa, chay nisqankunaqa llulla kasqantam tariykurqa, kay capsulakunaqa chaskisqa karqa municipalkuna musuqyachispa llamkanan Columbia Británica hinaspa Quebec provinciakunapim, manataq kaynata nispan riqsichiy maqchirisqanku wakin provinciakunapiqa.

Chaymantapas, Keurig Canada hapirinqinkunamanmi willarqa musuqyachinapq cápsula musuqyachinapq tapanta kichaykuna hinaspa kutasqa cafeta taqtana hinallam nispá, ichaqa, wakin musuqyachina llamkaykunapi puriykunam qatina karqa capsulakuna musuqyachinapq. Chayraykum, Competition Bureau nirqa Keurig Canada imayna ruranamanta nisqankunaqa llullam karqa utaq wakin provinciakunapi pantachikuq karqa nispan.

Qatipay tukuypim, Keurig Canada nirqa, Competition Bureau, kimsa millones canadamanta dolartam multata paganqa hinaspa 800 mil canadamanta dolarta pachamamapq llamkaq wasiman suñanqa nispá. Hinaspapas, uyarqam 85,000 canadamanta dolar pagayta qatipasqan chaninmanta yapaspan, ruruchisqan musuqyachiymanta riqsichikuyninpa nisqankunatam hukta churarqa cápsulas K-Cup nisqapa qaranta hukta churarqa, ruruchisqan musuqyachiymanta hukta riqsichirqa web kasqankunapi, runakunapa llikanankunapi, suyuntinpi llaqtapipas willakuy maqchirinapi, musuq cafeteran lliw wankunkunapi, chay willakuykunata correo electrónicota qillqakuqninkunaman hinaspa llaqtapaq llamkayninkunata allinyachirqa hamuq pachapi rantikusqankunata munachispan llulla willakuykuna maqchiriykuna amachanapq..³²

30 <https://www.ftc.gov/business-guidance/blog/2022/04/55-million-total-ftc-settlements-kohls-and-walmart-challenge-bamboo-and-eco-claims-shed-light>

31 <https://www.sec.gov/news/press-release/2022-86>

32 <https://www.canada.ca/en/competition-bureau/news/2022/01/keurig-canada-to-pay-3-million-penalty-to-settle-competition-bureaus-concerns-over-coffee-pod-recycling-claims.html>

GREENWASHING
PERU SUYUPI

03.

3.1. Rurachinapaq kamachikuy

Indecopim sapallanmi kamachikun qatipananpaq hinaspa wanachinman mana allin riqsichiykunamanta. Mana Allin Sunquwan Llallinakuy Qantipanapaq Kunasqa (huk ñiqi kasqanpi) hinaspa Yachaq Sala Indecopi Tribunal Llallinakuy Sayapakuq (iskay ñiqi kasqan qipallapiña patachaypi), paykunallam kamachikunku riqsichikuykunamanta kamachikuykuna rurasqa kasqan yachanankupaq.

Riqsichikuykunapi llamkanapaq kamachikuykuna churasqam kachkan Decreto Legislativo N° 1044, Mana Allin Sunquwan Llallinakuy Amachanapaq Kamachikuypi; hinaspa, N° 29571 kamachikuypi, Código Hapiriq Waqaychanapaq hinaspa Sayapakunapaq kasqanpipas.

Llulla willaykuna utaq pachamamapaq allipunim nispa hapiriqkunata pantachiqkuna chayqa llullamanta hucha nispam churasqa kachkan, artículo 8 Mana Allin Sunquwan Llallinakuy Amachanapaq Kamachikuymán hapipakusqam kachkan, kaypim allin mana allin kasqankuna churasqa kachkan, chiqapchu icha hapiriqkunata llullakuyta pantachiytachu munan imayna ruru kasqanmanta, imayna fabricasqamanta, ima niraqmi, hapirinapaq imaynam, allinchulliwta, imayna kasqankuna, llamkaykuna qatuman churasqankupa allinninkuna kaqninkunapas. Kay patachaypi hucha ruray qatipaspam wanachisqa kanqa, wanachinapaq imaynam kamachikuypa nisqanmanhina chaymi Indecopipa denunciawan qallarisan kanqa.

3.2. Hucha ruraykuna, wanachiykuna alli-chaykunapas

Mana Allin Sunquwan Llallinakuy Amachanapaq Kamachikuywan wanachinapaq kaqkunaqa multakuna mañanapaq 700 UIT yupaymi kanman, ichaqa huchayuqpa 10% qullqi hapisqanta manam llallinmanchu, resolución qusqanpa ñawpaqllanpi kaqmi. Multataqa mañan Decreto Supremo 032-2021-PCM kamachikuyninmanhinam, chaypim kamachin haykata, imaynata Indcopi kamachikuqkuna multata mañanapaq, llamkayninpi mana rurasankunamanta wanachinanapaq.

Chaymantapas mana allin sunquwan llallinakusqanmanta wanachiykuna qunankunataqa, kamachikuqmi allin ruranankupaq kamachinqa qatupi allin sunquwan llallinakuy kutimunapaq, Mana Allin Sunquwan Llallinakuy Amachanapaq Kamchikuypa nisqanmanhina.

Wakin kamachikuykuna:

- a) Ruraynin tanichiy utaq amachay, manaraq rurakuptiqa.
- b) Qatupi mana allín rurasqankunata qulluchiy.
- c) Mana allinta, llullata tarispa rurukuna, sutichasqakuna, hinanankuna qichuy utaq chinkachiy.
- d) Huchayuq llamkaq wasita wichqay.
- e) Mana allin, llulla willakuykunata allichay.
- f) Aduanapi llamkaqkuna suyunchikman huchayuq rurukuna ama yaykuchimunapaq yanapay, chaypaq kamachiqkunawan rimanakusqam kanan, kunan kaq kamachikuykunapa nisqanmanhina.
- g) Imamanta tumpasqan resoluciontam riqsichina.

3.3. Suyuntinpi ancha yachasqakuna

● **RESOLUCIONKUNA 037-2022/CCD-INDECOPI, 038-2022/CCD-INDECOPI HINASPA 039-2022/CCD- INDECOPI**

Asociación Mercado Llaqta runakunarayku Cencosud Retail Perú S.A. Supermercados Peruanos S.A. hinaspa Hipermercados Tottus S.A. nisqata tumpaspan denuciata churan, kay empresakunam riqsichichkanku, kallpanchachkanku hinaspa rantikuchkanku plástico wayqakunata "pachaman kutiq hinaspa wanuyaqmi" nispa llullakusqankumanta. Ichaqa, Asociación Mercado Llaqta runakunarayku nirqataq chay rurukunaqa manam wanuyanmanchu manataq pachaman kutinmanchu iskayninman chaypachallaqa, pachaman kutiq rurukunaqa plasticoman yapasqa huk aditivoyuqmi kapunan utqayman pachaman kutinanpaq kichikan mana runapa rurasqan; manataq chaynachu, plasticokuna pachaman kutinanpaqqa, runam chayta ruranan wasinpi utaq industrialninta wanuyachispa, kayqa unaypim rurakunman, hinaptinmi hapirirqunata unquchinman pachamamata kirichinman.

Chaymantam, sasa imakunamantam tapurqaku Kunasqa kaqkuna, paykunam Ministerio del Ambiente, rimarirqa Oficio N° 00332-2022-MINAM/VMGA/DGRS nisqantakama hinaspa nirqaku huk plástico wayqa kanmanmi "pachaman kutiq" hinaspa, chaypachallataq, "wanuyaq" nispan, kaykunaga sapakama iskay niraq rakiykunam nispan. Chaymantapas, "pachaman kutiq" nispa rakisqa plástico wayqakunaga, "qaqniq qupakuna" nispa "wanuyaq" nisqantam chaninchasqam kanan, qaqniq qupakuna chaninchana kasqanpi.

Kaykunata nirquspaqa, Kunasqa kamachikuqmi chanincharqa sapa tumpasqakunapa nisqankuna chiqapchu manachu. Chaynapim, plástico wayqamanta riqsichisqanku "pachaman kutiq" hinaspa "wanuyaq" kasqan chaninchakusqan qillqakunata qurqaku, laboratoripapa willasqanwan, huntachisqa qillqakunawan, chaninchakusqankuna, chiqap kasqan chaninchasqawan, fabricaqkunapa allinninpaq chaninchaykunawan, hukkunapas, haykapi kasqan hinaspa chaninchaq wasikunapa chaninchasqanta. Kunasqakunam nirqaku kay qillqakunam chiqap nisqankuna kasqanta qawachin nispa hinaspa Llaqta runakunarayku Qatupi Huñunakuqpa denunciasqankuta yanqam tumpasqankuna nirqa.

● RESOLUCIÓN 0132-2020/SDC-INDECOPI

Chaynapim qatiparqa pachamamamanta nisqankunata mayllanapaq rurukunapa winayninmanta wankunmantapas, willakuy maqchiriqpa "pachaman kutiq" hinaspa "Pachamama manapuni qanrachaq" nisqankunata.

Chaymantam, Llallinakuyman Sayapakuq Sala churarqa chay nisqankuna chiqap willakuy maqchirisqanta chay ruruqa kkillanmanta ismuqmi utaq uruchakunapa ismuchisqanmi (kayqa kan, Pachamama kawsayniwanmi, kawsaqkuna – ñutu uruchakuna, hongokuna, parásitokuna, hukkunpas- ima niraq allpa uku utaq hawanpas); hinaspa, chaymantapas, ruru wankunpas pachamamapaq manam qanrachaqchu nispa.

Nisqankuna chiqap kasqan qawachinapaqmi, tumpasqa ruruchisqan imayna niraq imawan rurasqa kasqankunamanta willarqa, ichaqa, mana allin willakuyninkunam kapusqa, rigsichikuy maqchirisqanku chaninchasqa kasqan qawachinankupaq manam haykapi qillqakuna rurasqa, haykapi qusqanpas kasqachu. Hinaspapas rigsichikuyta manaraq maqchirichkaspam chaninchasqaqa kanan hinaspapas chiqapmi kanan, chayna kaptinmi salaqa llullam kayqa nispa niykun.

● RESOLUCIÓN 0265-2018/SDC-INDECOPI

Kay qatipaypim qawarqa "Electrostática polvopi llimpi fosfatizasqa manaraq llimpichkaspa, rurachkaspan pachamamata waqaychan" nispa rimasqata, cerrajería waqaychaqpapas willakuy maqchirisqan, kaymi hapiriqkunata nirqa polvopi electrostática llimpi hapiriyqa, manaraq llimpichkaspa fosfatizasqa, pachamamatam waqaychanqa nispan.

Kaymantam, tumpasqaqa nirqa empresanqa allinpuni polvo llimpitam hapirin hinaspa electrostaticokunawan rurachin, manam chulluchiqlkunata hapinchu, hinaptinmi, llimpishqampi tóxico waspikunata wischunchu, hinaspa pachamamata pisillata kirichin. Kunasqa llamkaqkuna nirqakum willakuq kayna llimpita ruruchinanpaq hapiyta mallirgam, chaynapim chayna denunciaq chayna kasqan denunciasqata yanqam nispan nirqa, chayna llimpi Pachamama waqaychasqanta mana qatipaspan. Chaymi primera instaciapi kamachiqlkunapa nisqanta qatipachirqaku.

Iskay ñiqi kaqpi, Sala rimarirqa willakuypa lliw winayninta qatipaspan, llapa hapiriqkunaman

imatataq niyta munarqanku chayta yachanankupaq. Chayna, tupasqakuna huk niraq kaptinpas, chaypim tarirqaku tumpasqa willakuy maqchirisqanpi electrostática polvo llimpi hapirisqan pachamamata waqaychan nispa mana nisqanta; aswanqa, Pachamama waqaychaymanta nisqanqa kikin llimpisqanpi kasqantam nin.

Kayta qawarispam, imamanta tumpasqanku (llimpi hapirisqa Pachamamaman imayna chayasqanmanta) hapiriqkunaman maqchirisqa riqsichikuy manam chaynatachu nisqa, hinaptinmi, kaynata nispan, yanqa tumpasqa kasqanta huk kutimanta nirqa.

**TUKUYNINPI
YACHACHIKU-
YKUNA**

04.

4.1. Riqsichikuy maqchirirkunapaq allin ruraykuna

Kay qillqapi kamachaikuykunamhinam qumir riqsichikuykunaqa rurasqa kanqaku; ñawpaqmantam chiqap kanan. Kaypaqmi, riqsichikuy maqchirirkuna yachachikuq qillqakunata hatallinanku, pachamamamanta riqsichikuykunata manaraq maqchirichakaspa, chaykunam ruruchisqanku llamkayninku imayna kasqanta chiqapta qawachinqa. Kay chaniyuq qillqam tukuyninpi chiqap qatipasqawan tupaqnin kanan.

Qumir riqsichikuyqa Mana Allin Sunquwan Llallinakuy Amachanapaq Kamachikuykunata yupaychaspan siqisqa kanan hinaspa llamkayninchikpi ruranapaq pachamamamanta rimaq kamachikuykunata yachachikuykunata qawarispaspa.

Riqsichikuy maqchirirkunaqa rikchaykuna, llimpikuna, wakillanmanta rimayta, ruruchisqanpa llamkayninpa imayna kasqanta mana chuyata niytaqa amachananmi, chaykuna chiqap kasqan qawachinapaq chaninchasqan mana kaptinqa. Chaynapim, chaniyuq willakuy kasqanrayku, hapirirkunamanmi willakuqkuna qunanku, kikin riqsichiy maqchiririsqankuta utaq hapirirkunapa yaykunan huk maynintapas, allin willakuyta, chuyata tupaqninta, paykuna lliwta yachanankupaq, sasachakuyninta lliw nisqankupa imayna kasqantapas.

Yuyanam pachamama waqaychaymanta wakillan utaq llumpaypas niyqa chiqap kasqan sasa yachaymi, hinaptinmi willaqkuna ruranakupaq ancha chaniyuq churasqa kachkan. Chaynapim imapsa nisqankuta tupunanku chiqap kasqan qawachinankupaq kapusqanman haypaqlata.

Kaynata: empresa "A" riqsichikuynintam maqchirin musuq camisa rurasqankum mana quimicoyuq. Ichaqa, chay empresa rurasqanpi kapun 15 % yupaylla mana quimicoyuq utku. chaynapim, "mana quimicoyuq" nispa churasqallankum, mana tupuspan, hapirirkunaqa ninmanku lliw rurasqanmi mana quimicoyuq utkumanta nispanku, mana chay chiqap kachkaptin. Chayraykum, tupunankum nisqankuta chiqap kasqan qawachinankuman tupaqta.

4.2. Hapiriqkunaman musyachiy

Hapiriqkuna riqsinankum qumir riqsichikuy wakillantachu hinaspa munasqanmanhinallachu willakun (kaynata: 'pachamamaman tupaq' ruruchisqanku llamkasqankupas pachamamaman imayna chayasqanta mana allinta yachaspanku). Kayna kaptinqa, hapiriqkuna manam riqsinmankuchu pachamamapaq chiqap allinnin kasqanta, riqsichikuy maqchirisqankuta manam chiqapmi ninmankuchu.

Indecopimanmi willananku mana allin utaq pantachikuq riqsichikuykunata musyaspankuqa, qumir riqsichikuypa winayninman hapipakuspa.

Mayninkuna chaskina

Lima: 224 7777

Suyukunapaq: 0 800 4 4040

Tapukunapaqmañakunapaqpas:

sacreclamo@indecopi.gob.pe

CCDpa: consultas-ccd@indecopi.gob.pe

Virtualnin mañakunapaq yanapakuy:

<https://enlinea.indecopi.gob.pe/reclamavirtual>

05.

www.gob.pe/Indecopi

Síguenos en: Indecopi Oficial

